

Юрій ЧЕРЧЕНКО (Київ)

ЛИСТИ ОМЕЛЯНА СЕНИКА ДО ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ (листопад – грудень 1932 року)

У Києві при Фундації ім. Олега Ольжича існує Архів ОУН. У ньому зберігається багато цікавих документів з історії ОУН та інших українських політичних партій і організацій. Серед них і рукописи двох листів Омеляна Сеніка до Євгена Коновальця, датованих 30 листопада та 4 грудня 1932 р. Ці листи раніше не публікувалися. Зміст цих листів викликає певний інтерес у дослідників історії ОУН не тільки тим, що вони є фрагментом листування двох провідних діячів організації, але й датою їх написання. Адже 30 листопада 1932 р. було здійснено одну з найбільш відомих експропріаційних акцій ОУН – напад на поштову установу в Городку¹, і в листі від 4 грудня міститься інформація про події, що передували нападу.

Підготовку цієї акції було доручено тодішньому українському провідникові ОУН на західноукраїнських землях (ЗУЗ) Богдану Кордюку. Він безпосередньо мав визначити об'єкт нападу, тобто ту поштову установу, де можна було взяти більше готівки і де було менше охорони. Бойовий референт Крайової ексекютиви ОУН на ЗУЗ Роман Шухевич відповідав за підбір виконавців, а його помічник Микола Лебедь здійснював технічну підготовку нападу: “простудіювання терену, укладення подробиць плану нападу, визначення завдань для окремих бойовиків та нагляд над виконанням самого плану й відступом учасників нападу”².

У нападі на пошту в Городку взяло участь 12 бойовиків. Двох із них – Юрка Березинського (брата дружини Романа Шухевича) і Володимира Старика – було вбито під час нападу (Березинського було тяжко поранено, і він сам застрелився, щоб не потрапити до рук польської поліції). Ще трьох (Василя Біласа, Дмитра Данилишина і Маріяна Жураківського) незабаром заарештували.

У грудні того ж року відбувся суд над заарештованими (крім уже згадуваних Біласа, Данилишина і Жураківського на лаві підсудних також опинився і Зенон Коссак). Василя Біласа і Дмитра Данилишина засудили до смертної кари. 23 грудня 1932 р. їх було страчено.

¹ Городок – районний центр Львівської області. За часів польської окупації носив назву Городок Ягелонський (Gródek Jagielloński).

² Мірчук П. Нарис історії ОУН – Мюнхен, Лондон, Нью-Йорк, 1968. – Т. 1. 1920–1939. – С. 301–302.

Мужня поведінка Біласа і Данилишина на суді перед загрозою смерті, їхні виступи проти польських окупантів справили велике позитивне враження на українську громадськість Галичини. Ось що писала про це Мілена Рудницька в листі до Євгена Онацького в січні 1933 р.: “Такого процесу ще в нас не було за цілих останніх 12 літ, та хіба ніяка подія не потрясла так глибоковсією нацією, не знайшла такого відгону серед найширших мас та з’єднала, бодай на короткий час, все розбите громадянство в однім почуванні, як смерть Данилишина і Біласа. Моральна сила двох малоосвічених хлопців, їх віра в ідею, їх просто неймовірна постава спричинили, що не лише вони (яких перед тижнем власне громадянство окричало мало що не бандитами) вийшли світлими героями, але подібною вийшла також організація, до якої вони належали”³. Видатна українська поетеса Олена Теліга присвятила Біласу і Данилишину свій вірш “Засудженим”.

Геройська поведінка В. Біласа і Д. Данилишина на суді та їхня загибель сприяли піднесенню патріотичних настроїв серед української молоді, мали велике значення для згуртування українців у боротьбі за національне визволення. Разом з тим, у членів Проводу українських націоналістів були підстави для невдоволення самою організацією нападу. Загибло чотири бойовики, крім того, замість очікуваної дуже великої суми було забрано трохи більше 3-х тисяч злотих. Результатом цього невдоволення стало проведення розслідування та організаційний суд

Про організаційний суд писав у своїх спогадах його учасник Євген Врецьона. Зокрема, він згадував: “У березні 1933 я прибув з Праги, де закінчував студію до Берліну. Це був час підготовки передконгресової конференції ОУН. У Берліні я вдруге зустрівся з полк[овником] Коновальцем, який у той час постійно жив у Женеві... Він призначив мене “судовим секретарем” на розправу перед організаційним судом, який розглядав справу збройного наскоку на поштовий уряд у Городку коло Львова. Головою суду був Володимир Мартинець, оскаржувачем – сотн[ик] Омелян Сенік (Грибівський), оборонцем – полк[овник] Р. Сушко. Процес закінчився виправданням Б. Кордюка, який у той час був крайовим провідником”⁴.

Детальнішу інформацію про розслідування та організаційний суд подають Петро Мірчук і Данило Чайковський, спираючись на документи так званого “архіву Сеніка”⁵, які використали поляки для звинувачення ОУН під час Вар-

³ *Онацький Є.* У вічному місті. – Торонто 1985. – Т. 3. Записки українського журналіста 1933 рік. – С. 19.

⁴ *Врецьона Є.* Мої зустрічі з Полковником // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 473–474.

⁵ “Архів Сеніка” – таку назву в історичній літературі з подачі польської влади отримали документи, які використовувала польська прокуратура на Варшавському процесі 1935–1936 рр. для звинувачення членів ОУН у вбивстві міністра Броніслава Перацького. Про походження цих документів в акті обвинувачення записано: “...в 1935 р. міністерство внутрішніх справ і II відділ головного штабу зробили доступними для слідства акти, що походили з таємних архівів ОУН і УВО, а саме 418 оригіналів і 2055 фотографій з оригіналів –

шавського процесу (листопад 1935 р. – січень 1936 р.). Причому, використовуючи одне джерело, вони чомусь називають різні склади суду⁶. Петро Мірчук наводить той же склад суду що і в спогадах Євгена Врецьона, а Данило Чайковський подає інший⁷: голова суду Макар Кушнір, судді Ярослав Барановський і Євген Врецьона, прокурор Олександр Сокіл, оборонець Іван Габрусевич. Данило Чайковський називає той склад суду який поляки записали в акті обвинувачення на Варшавському процесі, а Петро Мірчук, виходить, вважає цю інформацію непевною, недостовірною.

Серед документів з “архіву Сеніка”, які цитувалися в акті обвинувачення, Петро Мірчук згадує фрагмент листа Євгена Коновальця до Омеляна Сеніка, нібито написаний після нападу в Городку 3 цього листа в акті вміщено такі слова: “Цей випадок з точки зору відповідальності КЕ⁸ за підготовку і вибір об’єкту, Ваших розмов і доручень, даних у цій справі “Новому” тощо – є рішучо карегідним. Нічого спільного з цією заввагою не може мати поведінка тих, які з наказу взяли участь у нападі; справжній героїзм Данилишина й Біласа, виявлений на процесі, тим більше обтяжують тих, хто давав накази виконувати того роду акцію. Супроти цього, прошу викликати з Бази даних людей і перевести з ними слідство, або вислати звідси до Бази когось із виразним дорученням зібрати там на місці потрібний матеріал, щоб таким способом устійнити, хто саме, безпосередньо посередньо, несе вину і відповідальність за згаданий випадок. Масмо тут справу не лише із злим підготуванням акції, але теж і з виразним невиконанням доручень, переданих Вами для КЕ від імені Проводу ОУН”⁹. Цитований лист Євгена Коновальця до Омеляна Сеніка відомий дослідник історії УВО і ОУН Зиновій Книш вважав єдиним автентичним текстом листів полковника Коновальця, що наводилися в акті обвинувачення на Варшавському процесі¹⁰.

машинописних і рукописних – листів, звітів, протоколів рахунків та інших організаційних документів. Ті акти знайдено восени 1933–1934 у Чехо-Словаччині при ревізіях, що їх тамошня влада переводила в діячів УВО й ОУН Омеляна Сеніка, Володимира Забавського, Ярослава Барановського, Володимира Мартинця, Остапа Чучкевича, Дмитра Равича і Євгена Кульчицького.” (*Книш З.* Варшавський процес ОУН – Торонто 1986. – Т. 1. – С. 122). Але вже під час процесу українські адвокати ставили під сумнів автентичність цих документів. Зокрема, про це заявив оборонець Степана Бандери д-р Володимир Горбовий виступаючи на апеляційному процесі 28 квітня 1936 р. Відомий дослідник історії УВО і ОУН Зиновій Книш вважав, що не всі акти з т. зв. “архіву Сеніка” були автентичні, але й не всі підроблені. “Те, що могло б підпадати під категорію автентичних, не мало ніякого архівного значення і не було б йому знамен тайности документів для самого процесу воно не давало нічого. Це була мішанина купи зовсім безвартісних паперів, позбираних звідусіль на те, щоб перепачкувати в ній кільканадцять підроблених для спеціальної цілі документів чи актів. Отже це був архів спрепарований?” (*Книш З.* Архів Сеніка. – Торонто Нью-Йорк Лондон Сідней, 1992. – С. 156–157).

⁶ На це вказує в своїй книжці і Зиновій Книш. Див.: *Книш З.* Городок – Торонто 1973. – С. 518–519.

⁷ *Чайковський Д.* Білас і Данилишин. – Нью-Йорк, 1969. – С. 205.

⁸ Крайової ексекутиви

⁹ *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. – С. 321.

¹⁰ *Книш З.* Архів Сеніка. – С. 163.

Цей висновок З. Книша частково підтверджує і зміст листа Омеляна Сеника Євгенові Коновальцю від 4 грудня 1932 р., текст якою подаємо нижче. Адже розповідь про те, які інструкції давав Сенік крайовому провідникові Богдану Кордюку і як члени Крайової Екзекутиви порушили ці інструкції, логічно доповнює цитований раніше фрагмент листа Євгена Коновальця до Омеляна Сеника, де полковник Коновалець висловлює своє обурення такою поведінкою членів Крайової Екзекутиви і називає її “карегідною”.

Обидва листи Омеляна Сеника до Євгена Коновальця, які ми публікуємо – це рукописи, писані синім чорнилом. Тексти листів подаються без жодних змін. Збережено всі особливості правопису О. Сеника: відсутність апострофа, вживання паралельних форм написання одного слова (наприклад, *транзитний* і *транзітний*), вживання “и” замість “і” (*хиба?*, *рїчи* замість *речі*), вживання “а” замість “я” (*обличча*), вживання “щ” замість “ш” (*точнице*, *пізнїце*), особливості написання псевдонімів (*Гіполїт*, *Фїялка*) і географічних назв (*Швайцарїя*).

ДОКУМЕНТИ

№ 1

Високоповажана пані Віро!¹

Зогляду на те, що ви мали бути у Володівц², й то, по відомостям одержаним від Волянського³, мабуть у суботу минулу, не писав я Вам про справу зустрічі, чи там побаченням з Новим⁴ думаючи, що зможу Вам це все особисто переказати.

Рівночасно з Новим прибув у Володівку (на пас)⁵ секретар⁶, якого я не хотів далше пересилати до Вас, думаючи, що коли не в суботу то в найблищих слїдуючих днях Ви прибудете до Володівки, де будемо жна справу полагодити. Зогляду на те, що цей секретар мав тїльки транзитну володівську візу й щоб не мати на кордонї опїсля клопотів зголосився у Володівчаң, які наложили на нього штраф (арешт) саме сьогондї, а при тїй нагодї й Іртеновї⁷ вліпили “покуту”, справа є така, що щось треба з ним робити. Пас і візу він має тїльки до Швайцарїї й тому я рїшився його – якщо володівчане будуть настоювати згл[ядно] погрожувати шупасом⁸ – інстрадувати до Вас.

Бїда, що в нього не має навіть грошей на дорогу й не знаю як з цїєї халепи вилїзти. На шупас до Польщі не можна йти тим бїльше, що в останньому часї в Базї за ним шукали в звязку з якимись летючками.

Каже він, що якїсь гроші буде з хати⁹ діставати, але це будуть мабуть мїнімальні квоти.

Коли Ви приїхали б у найблищих днях і коли володівчане оставили б його на декїлька день у спокою, то я його тут задержу – коли ж нї то иншого виходу не має як тїльки штовхнути його до Вас.

Про базовї справи то є цїла маса й то таких, що годї про них розписувати – хиба щоб Ваша поїздка не була можливою.

Бажаю Вам усього доброго і остаю з правдивою пошаною
Кашук¹⁰
30.XI.1932

Архів ОУН у Києві. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 80. – Арк. 13–14. Оригінал.

№ 2

Вельмишановна пані Віро!

Вашого листа з прилогами для Гіполіта¹¹ отримав.

Відносно Вашої поїздки то мабуть нічого покищо з того не вийде, тож я томурішаюся передати Вам деякі відомости, які тісно звязані з останньою подією в Базі¹².

В часі побачення з Новим порушив він справу “підприємства”¹³. Мовляв усе підготоване, люде є добрі – успіх певний. В часі балачки в якій забирали слово Іртен, Фіялка¹⁴ вийшло, що коли так представляється справа то на думку Іртена й Фіялки треба робити тим більше, щоб дати “вилитися” нагромадженій енергії. Однак я від самого початку заступав погляд противний й на запит Нового дав категоричне: ні! На заміти з того приводу всіх трьох зясував я справу так: Коли сьогодні є вже відповідна кількість добрих людей, яких удалося – між иншим не заходами бази – сцілити в одно, то зачинати оперувати цією групою від справ того роду є дуже ризикозна річ – на яку ми не можемо покищо собі дозволити. Беручи на увагу, при найкращій підготовці такого діла завсіди 50% невдачі, яку ми не зможемо ніяк прикрити, не кажучи вже про капіталізацію – я обстоюю погляд, що зачинати можемо оперувати групою покищо тільки в акціях, що мають маркантне політичне обличчя бо це не перешкодить нам навіть невдачі скапіталізувати. Питаний про апробату заявив я, що остаються в силі інструкції, дані в тому напрямі КЕ як рівнож деяким членам групи в часі особистого побачення зі мною у Сака¹⁵. Обект намічений групою не втече й ми зможемо його зreferувати й пізніше перевівши ще точнішу розвідку. На запит Нового, чи можливо було б це робити в грудні сказав я що побачимо при чому на випадок, коли б робилося мав до цієї справи виїздити від Сака Залізняка¹⁶. Між иншим Новий хотів, щоб я Залізняка задиригував телеграфічно від Сака, щоб він виїхав і взяв участь – на що я не погодився.

Новий відїхав з тим, що не робиться. Тимчасом як грім вістка. Годітут нам знати деталі ще цієї справи поза часописними відомостями. Але вже з того виходить препогана історія.

Приймаючи на увагу, що від хвилі виїзду Нового (він уже був на місці в минулу неділю) було ще наскільки часу щоб евентуальні зарядження дати. І саме тоговсього не розумію. Не хочудопускати щоб Новий міг знехтувати подане йому до відома рішення – яке він впрочім прийняв і з ним годився.

Білянс покищо: 2 трупи, трьох зловлених (третього додатково дістали по вчорашнім часопис[ним] відомостям). Як воно дальше розвинеться то це можна на основі минулого предбачити. Ті всі річи, про які говорилося з Новим, я Вам не пересилав – але тепер перешлю.

Іртен їде завтра до Карпата¹⁷. Лилик¹⁸ приїхав за візою в дорозі до Риму чи там до Італії.

Секретар до Вас таки не заїхав, зголосившись тут на дир[екцію – ?] поліції вже не вийшов. Відшупасували його до кордону польського. Причина: не додержав постанов транзитної візи й адміністратив[ним] порядком кара – шупас. Й то таким темпом Володівчане перевели, що годі було навіть щонебудь зробити.

Відїздить до Гамбурга один з тих кошицьких. Має гроші на дорогу від свояків у Америці. Хоча там у Гамбургу цю справу був наладнав, але коли подумаю про те, як безпорадний то чоловік, мало розгорнений то дістаю страх, що ще не доїхавши до Аргентини по дорозі вдопне. На всякий випадок з Іртенем і тим “аргентинцем” через Ліберець аж до Герліц поїду я або Фіялка. Дальше передаю цю справу Ешкісові¹⁹. Гамбург я повідомив.

Треба доконче якоесь звітлення у довірчній формі відносно події в Базі переслати до Америки. Сьогодні будуюговорити із Сичем²⁰.

Гроші від Сака наспіли. Відносно листа, пересланого Вам свого часу, то зовсім певно писав я його 16.XI. безпосередно після того як згрубша відчитав листа з Базі. Можливо, що я його кинув рано дня 17.XI., але певно не пізніше.

Всього доброго Вам бажаю і остаю з правд[ивою] пошаною

Кащук

4.XII.1932.

Архів ОУН у Києві. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 80. – Арк. 10–12. Оригінал.

КОМЕНТАРІ

1. Віра – псевдонім Євгена Коновальця Коновалець Євген (1891–1938) – український політичний і військовий діяч, полковник командир формації Січових стрільців, Верховний командант УВО, Голова Проводу українських націоналістів. 23 травня 1938 р. був підступно вбитий агентом НКВС у Роттердамі

2. Володівка – закована назва Чехо-Словаччини, володівчане – чехи.

3. Волянський – такий псевдонім мали Євген Врецьона та Володимир Мартинець. Ймовірно, що йдеться про В. Мартинця. Мартинець Володимир (1899–1960) – український громадсько-політичний діяч, журналіст, публіцист Народився в Галичині. Гімназістом пішов добровольцем воювати у складі Українських Січових Стрільців (УСС), брав участь у визвольних змаганнях. Після 1925 р. в еміграції у ЧСР. Працював редактором празького часопису “Національна думка”. У 1927–1933 рр. – член Начальної команди УВО. Учасник I конгресу ОУН, секретар і член Проводу українських націоналістів (ПУН). Головний редактор часописів “Розбудованація” і “Сурма”, а згодом – “Українське слово”, що виходило в Парижі. У 1934–1940 рр. мешкав у Франції. Після розколу ОУН був на боці А. Мельника, очолював Крайовий провід ОУН на західноукраїнських землях (ЗУЗ). Після Другої світової війни в еміграції: спочатку в Німеччині, а з 1949 р. в Канаді. Редактор “Нового шляху” у Вінніпезі (1949–1960).

4. Новий – псевдонім Б. Кордюка Кордюк Богдан (1908–1988) – український політичний діяч і публіцист геолог Народився у Львові. У 1932–1933 рр. – провідник Крайової Екзекутиви ОУН на ЗУЗ. В’язень польських і німецьких тюрем та концтаборів У 1937–1941 рр. – асистент університету в Берліні. Після Другої світової війни жив у Мюнхені, працював професором Українського технічно-господарського інституту (УТГІ).

5. Тобто легально, з паспортом
6. Секретар – комуналежить цей псевдонім, установити не вдалося.
7. Ірген – псевдонім Івана Габрусевича Габрусевич Іван (1902–1944) – співзасновник націоналістичного руху на ЗУЗ, організатор юнацтва, співорганізатор саботажної акції (1930), автор статей на ідеологічні і політичні теми. З 1932 р. в еміграції. Загинув у німецькому концтаборі Заксенгаузен.
8. Тобто висилкою, депортацією.
9. Хата – закована назва ОУН.
10. Кашук – псевдонім Омеляна Сеніка. Сенік Омелян (1891–1941) – чільний діяч УВО й ОУН. Родом з Галичини. Сотник УГА, член, а згодом командант крайової команди УВО на західноукраїнських землях. Після I-го конгресу ОУН кооптований до складу членів ПУН. За інформацією П. Мірчука О. Сенік у 1932 р. був бойовим референтом ПУН (*Мірчук П. Нарис історії ОУН. – С. 321*). 30 серпня 1941 р. Омеляна Сеніка було підступно вбито в Житомирі.
11. Гіполіт – псевдонім Романа Сушка. Сушко Роман (1894–1944) – український військовий і політичний діяч, родом з Галичини. Учасник Першої світової війни, поручник УСС. У 1916–1917 рр. перебував у російському полоні. Після лютого 1917 р. перебував в Україні, один з організаторів формування Січових стрільців у Києві, пізніше – полковник Армії УНР. Командир 11-ї дивізії Січових стрільців, 16-ї бригади в Січовій дивізії (1920). Активний учасник Другого зимового походу військ УНР в Україну (1921), командир 2-ї бригади Волинської групи генерал-хорунжого О. Тютюнника. Брав участь у створенні УВО, в 1927–1930 рр. був крайовим командантом УВО на ЗУЗ. Чільний член ОУН, співробітник військової референтури військового штабу ОУН. У вересні 1939 р. – командир українського підрозділу, який у складі німецьких військ вступив на територію Західної України. Після розколу ОУН залишився на боці Андрія Мельника. В 1939–1941 рр. – провідник ОУН на території Польського генерал-губернаторства. В січні 1944 р. Романа Сушка було вбито у Львові за нез'ясованих обставин.
12. База – за даними П. Мірчука це закована назва західноукраїнських земель. За інформацією документів ОУН від 1930 р. це також закована назва ОУН на ЗУЗ.
13. Йдеться про підготовку нападу на пошту в м. Городку Ягелонським.
14. Фіялка – псевдонім Ярослава Барановського Барановський Ярослав (1906–1943) – український політичний діяч, член Проводу ОУН, д-р права. Закінчив гімназію у Станіславі. Ще гімназистом став членом УВО, був наймолодшим членом “Летючої бригади”. У 1926 р. його було заарештовано. Після виходу з тюрми працював у галузі пропаганди УВО, брав участь у розповсюдженні “Сурми” та іншої націоналістичної літератури. Учасник I конгресу ОУН. На початку 1930-х рр. був зв'язковим між ПУН і Крайовою Екзекутивою. У Празі був членом Української Академічної Громади, брав активну участь у роботі секції “Зарево”. В лютому 1933 р. його обрано президентом ЦЕСУСу. Внаслідок погіршення умов у ЧСР разом з Управою ЦЕСУСу наприкінці 1934 р. перебирається до Відня. Того ж року стає членом ПУН, а з 1935 – секретарем ПУН. Після розколу ОУН залишився на боці Андрія Мельника. 11 травня 1943 р. Я. Барановського було вбито у Львові.
15. Сак – псевдонім Андрія Федина. Федина Андрій – чільний член УВО й ОУН, інженер за фахом. Від 1927 р. – керівник відділу УВО, а згодом ОУН у вільному місті Данцігу. Учасник I конгресу ОУН, керівник окремої референтури УВО-ОУН для зв'язків із США, Канадою та Південною Америкою, здійснював концентрацію коштів від української еміграції, які надходили для потреб націоналістичного руху. Помер в еміграції в Канаді.
16. Залізник – псевдонім Михайла Гнатєва Гнатів Михайло – український політичний діяч, член ОУН. В матеріалах Варшавського процесу його називають учасником бойового відділу ОУН у Львові на чолі з Богданом Підгайним. У тих же матеріалах йдеться про те, що він брав участь в організації вбивства Тадеуша Голувка (1931) і скоро по тому виїхав до Данціга. На час нападу в Городку Михайло Гнатів знаходився у Данцігу (у Сака). 1937 р. за дорученням Проводу українських націоналістів він виїжджав до Маньчжурії.

27. Карпат – псевдонім Ріко Ярого. Ярий Ріхард (Ріко) (1888–1969) – військовий і політичний діяч, старшина австро-угорської армії, потім – сотник УГА, командир 2-го кінного полку Кавалерійської бригади. В Армії УНР (1920) служив у кавалерійських частинах. Після визвольних змагань перебував в українському військовому таборі в Йозефові, де був звинувачений у привласненні військових коштів. Після звільнення з таборів зав'язав контакти з УВО, став одним із найближчих соратників Є. Коновальця. Учасник I конгресу ОУН, де виступив з доповіддю “Закарпаття”. 1930 р. кооптований до складу Проводу українських націоналістів. У цьому році у нього виник конфлікт фінансових справ з Є. Коновальцем. У Верховній команді УВО та ПУН відповідав за зв'язки з відповідними німецькими чинниками, контролював грошові надходження. За однією з версій був ініціатором розколу ОУН. Після розколу став на боці Степана Бандери. Револьюційним проводом ОУН іменований полковником і призначений відпоручником на Японію. На початку німецько-радянської війни (1941) був одним з організаторів і керівників легіону “Роланд” у складі диверсійно-розвідувальних частин Абверу. З кінця липня 1941 р. відійшов від політичної діяльності, жив у Австрії.

18. Лилик – комуналежить цей псевдонім, встановити не вдалося.

19. Ешкіс – псевдонім Михайла Селешка. Селешко Михайло (1901–1981) – український громадсько-політичний діяч, журналіст. Народився в Галичині. Член УВО і ОУН. 1927 р. закінчив Українську господарську академію в Подєбрадах. У 1930-х рр. мешкав у Берліні. Член відділу ОУН у Берліні, активний діяч Українського національного об'єднання (УНО) в Німеччині, працював в Українському пресовому бюро у Берліні. В 1940–1941 рр. – генеральний секретар УНО в Німеччині. Після розколу ОУН був на боці А. Мельника, референт ПУН. 1944 р. разом з іншими чільними членами ОУН заарештований німцями. З 1948 р. жив у Канаді, був секретарем Української стрілецької громади.

20. Сич – псевдонім Романа Сушка.